

การสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้วิชาชีพ (PLC) จากการศึกษาชั้นเรียน Building a Professional Learning Community (PLC) from a Lesson Study

นภาพร วรเนตรสุดาทิพย์

Naphaporn Woranetsudathip

โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยขอนแก่น

อีเมล: vnapap@kku.ac.th

วันที่รับบทความ (Received)

วันที่ได้รับบทความฉบับแก้ไข (Revised)

วันที่ตอบรับบทความ (Accepted)

21 เมษายน 2564

1 มิถุนายน 2564

16 กรกฎาคม 2564

บทคัดย่อ

การสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้วิชาชีพ (Professional Learning Community: PLC) จากการศึกษาชั้นเรียน (Lesson Study) เป็นการพัฒนาวิชาชีพ การศึกษาชั้นเรียนต้องอาศัยการรวมกัน การร่วมมือ ร่วมพลังร่วมเรียนรู้ร่วมกันของครู ผู้บริหารสถานศึกษา ศึกษานิเทศก์ และนักการศึกษา มีเป้าหมายเพื่อพัฒนาผู้เรียน การจัดการเรียนการสอน และคุณภาพการศึกษา การศึกษาชั้นเรียนจะเปิดโอกาสให้สมาชิกได้ใช้กระบวนการเรียนรู้จากการปฏิบัติ การถอดบทเรียน การสืบสอบเพื่อสะท้อนผลเชิงวิชาชีพ และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทั้งค่านิยม วิสัยทัศน์ ภาวะผู้นำ และประสบการณ์การปฏิบัติส่วนบุคคลร่วมกันอย่างต่อเนื่องจากแนวคิดของการศึกษาชั้นเรียน (Lesson Study) การพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้วิชาชีพครูสำหรับการพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียนโดยใช้การศึกษาชั้นเรียน (Lesson Study) จึงมีแนวทางหลักประกอบไปด้วย การสร้างแผนการจัดการเรียนรู้ร่วมกัน การสังเกตการสอนร่วมกัน และการสะท้อนผลบทเรียนหลังการสอนร่วมกัน ระหว่างนักวิจัย ผู้ช่วยวิจัย และครู การนำแนวทางหลักของการพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้วิชาชีพครูใช้การศึกษาชั้นเรียน (Lesson Study) ไปปฏิบัติจะช่วยพัฒนาครู ผู้เรียน และสัมพันธภาพของบุคลากรในสถานศึกษาได้พร้อมกัน และส่งผลให้เกิดสังคมแห่งการเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่องและสมบูรณ์ ในการพัฒนาวิชาชีพครูที่ยั่งยืน

คำสำคัญ: ชุมชนแห่งการเรียนรู้วิชาชีพ, การศึกษาชั้นเรียน

ABSTRACT

Building a Professional Learning Community (PLC) from a Lesson Study is a professional development. Organizing lesson study requires members (e.g. teachers, school administrators, supervisors, educators etc.) collaboration, unity, and shares vision and empower for attaining some educational goals such as improving quality of students, teaching strategies, and education quality. Lesson study allows the members to implement their practice of learning process; to clarify lesson learned; to investigate professional

reflection; and to continuously share value, vision and experiences of individual practicing. Regarding to the theoretical framework of lesson study, a professional learning community (PLC) of developing the learning activities for improving students' learning would be established based on the following approach: creating a learning management plan, observing teaching, and reflecting lesson results after teaching together with researchers, assistant researchers, and teachers. Implementation of PLC lesson study may develop quality of teachers and students, good relationships among school members, and sustainable development for teacher through professional learning community.

Keywords: Professional Learning Community, Lesson study

บทนำ

การที่จะสร้างสังคมไทย ให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ หรือสังคมฐานความรู้ นั้นมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่สังคมจะต้องสร้างลักษณะนิสัยรักการเรียนรู้ ผู้คนในสังคมต้องตระหนักว่าการเรียนรู้สามารถเกิดขึ้นได้ตลอดเวลา ทุกสถานที่และสามารถเรียนรู้ได้ตลอดชีวิต การเรียนรู้ในสถานศึกษาเป็นเพียงช่วงเวลาหนึ่งของชีวิตเท่านั้น ความรู้ที่ได้จากการศึกษาไม่ใช่ความรู้ที่ให้คำตอบหรือให้ความกระจ่างกับชีวิตได้ทั้งหมด เพื่อสร้างศักยภาพในการดำเนินชีวิตเราจะต้องเรียนรู้สิ่งใหม่ต่างอีกมากมายจากแหล่งการเรียนรู้อื่นรอบตัวเรา จึงเป็นชุมพลที่สำคัญในการเปลี่ยนแปลงสังคมที่เป็นอยู่สู่สังคมแห่งการเรียนรู้ (กรัณย์พล วิวรรณมงคล, 2561; แสงสุรีย์ ดวงคำน้อย, 2561) มีผู้ให้ความหมายชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (Professional Learning Community : PLC) อย่างหลากหลายเป็นต้นว่า แสงรุณีย์ มีพร (2563) ได้สรุปความหมายของชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ หมายถึงการร่วมมือรวมพลังของครูในการทำงานเพื่อสะท้อนผลการปฏิบัติ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียน ซึ่งจะต้องพัฒนาอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง มุ่งไปสู่ความสำเร็จภายใต้เป้าหมายเดียวกัน โดยการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน การร่วมมือรวมพลัง และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของสมาชิกในชุมชน การเรียนรู้ทางวิชาชีพต้องอาศัยความซื่อสัตย์และมีมนุษยสัมพันธ์ มีทางเลือก และมีความจริงใจ เปิดเผยมีความอดทน ความเพียรพยายาม ความมีประสิทธิภาพและความกระตือรือร้น (เรวณี ชัยเชาวรัฐ, 2558) ได้สรุปความหมายของชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพไว้ว่า ชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพหมายถึง กระบวนการสร้างการเปลี่ยนแปลงโดยการเรียนรู้จากการปฏิบัติงานของกลุ่มบุคคลที่มา รวมกัน เพื่อทำงานร่วมกันและสนับสนุนซึ่งกันและกันโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียน ร่วมกันวางเป้าหมายการเรียนรู้ของผู้เรียน และการตรวจสอบ สะท้อนผลการปฏิบัติ ทั้งในส่วนบุคคลและผลที่เกิดขึ้นโดยรวม โดยกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การวิพากษ์ วิจารณ์การทำงานร่วมกัน การร่วมมือรวมพลัง โดยมุ่งเน้นและส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้อย่างเป็นองค์รวม ในขณะที่วิจารณ์ พานิช (2554: 138-139) ได้ อธิบายว่า กิจกรรมที่ไม่จัดเป็นชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ คือโครงการที่มีลักษณะแคบตันและใช้ระยะเวลา

สัณเป็นสิ่งที่ฝ่ายบริหารกำหนดให้ทำหรือเป็นกิจกรรมที่ดำเนินการในลักษณะซื้อบริการที่ปรึกษา รวมทั้งการประชุมประจำเดือนหรือประจำภาคของโรงเรียนซึ่งอาจเป็นการรวมตัวกันของครูกลุ่มหนึ่งในโรงเรียนหรือกิจกรรมอื่น ๆ ในลักษณะเช่นนี้โดยอธิบายว่าชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพหรือ PLC ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ซับซ้อน มีหลากหลายองค์ประกอบและต้องอาศัยการนิยามจากหลากหลายแง่มุมโดยแง่มุมที่สำคัญของ PLC เน้นที่การเรียนรู้มีวัฒนธรรมร่วมมือกันเพื่อการเรียนรู้ของทุกคน ทุกฝ่ายร่วมกันตั้งคำถามเพื่อหาวิธีการที่ดีที่สุด และตั้งคำถามเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันหรือสิ่งที่ปฏิบัติอยู่ซึ่งเป็นกระบวนการที่เน้นการลงมือทำและพัฒนาต่อเนื่องและเน้นที่ผลหมายถึงผลสัมฤทธิ์ในการเรียนรู้ของนักเรียน

ชุมชนแห่งการเรียนรู้วิชาชีพ คือการรวมกลุ่ม แบบร่วมมือรวมพลัง ของผู้สอนและบุคลากรทางการศึกษา ในลักษณะของชุมชนเชิงวิชาการ ที่มีเป้าหมายเพื่อพัฒนาผู้เรียน การจัดการเรียนการสอนและคุณภาพการศึกษาโดยใช้กระบวนการเรียนรู้จากการปฏิบัติ การถอดบทเรียนและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันอย่างต่อเนื่อง ซึ่งมีลักษณะสำคัญที่เชื่อมโยงสัมพันธ์กับการพัฒนาคุณภาพทั้งผู้สอนผู้เรียนและผู้เกี่ยวข้องในการจัดการศึกษาดังนี้ (ราชบัณฑิตยสภา 2558; Du Four, 2007; Hord et.al., 2009 และ Martin, 2011; Thana et.al. 2018)

1) การมีค่านิยมและวิสัยทัศน์ร่วม สมาชิกในชุมชนต้องมีการแลกเปลี่ยนมุมมอง วิสัยทัศน์ ความคิด และประสบการณ์ของผู้ร่วมวิชาชีพและผู้เกี่ยวข้องเพื่อนำไปสู่การมีค่านิยมและวิสัยทัศน์ร่วมกัน การกำหนดพันธกิจ การดำเนินโครงการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนและการจัดการศึกษา ผ่านการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเนื่องจากการมีพันธสัญญาและพันธกิจที่ชัดเจนร่วมกันเป็นพื้นฐานสำคัญสำหรับการพัฒนาเป็นชุมชนการเรียนรู้ในสถานศึกษา

2) การมีวัฒนธรรมร่วมพลัง เป็นการร่วมมือรวมพลังพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันของครู ผู้บริหารและชุมชนในการดำเนินกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาความรู้ความสามารถในวิชาชีพ การจัดการเรียนการสอน และการพัฒนาผู้เรียนให้บรรลุเป้าหมายภายใต้เป้าหมายเดียวกัน

3) การร่วมกันรับผิดชอบต่อการพัฒนาผลการเรียนรู้ของผู้เรียน เป็นการให้ความสำคัญแก่ผลลัพธ์การเรียนรู้ของผู้เรียน มีเป้าหมายหลักซึ่งเป็นเป้าหมายร่วมกันของสมาชิกทุกคน คือการพัฒนาการจัดการเรียนรู้และพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียน และพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง โดยอยู่บนพื้นฐานความเชื่อว่าผู้เรียนทุกคนสามารถเรียนรู้ได้

4) การจัดปัจจัยเงื่อนไขสนับสนุนโครงการ การดำเนินงาน และความสัมพันธ์ของบุคลากร การสนับสนุนและแลกเปลี่ยนภาวะผู้นำเป็นการเตรียมความพร้อมสนับสนุนทรัพยากรโดยผู้บริหารและผู้เกี่ยวข้อง เพื่อให้การดำเนินงานของชุมชนทั้งการจัดกลุ่มการสังเกตชั้นเรียน การแลกเปลี่ยนเรียนรู้หรือกิจกรรมอื่น ๆ เป็นไปได้ด้วยดีรวมทั้งเปิดโอกาสให้เป็นผู้นำและตัดสินใจเชิงวิชาการ

5) การสืบสวนเพื่อสะท้อนผลเชิงวิชาชีพและการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การปฏิบัติส่วนบุคคล เป็นการสนทนาแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์กันระหว่างสมาชิกในชุมชนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งระหว่างครูผู้สอนแต่ละคน ผู้เชี่ยวชาญ นักการศึกษา และผู้บริหาร เกี่ยวกับการปฏิบัติงาน สอนและการจัดการเรียนรู้เพื่อสะท้อนผลการปฏิบัติงานร่วมกัน และเสนอแนวทางการปฏิบัติที่ช่วยให้ผู้เรียนรู้ ได้ดีขึ้น เพื่อช่วยจัดระบบความรู้ เพื่อช่วยให้ครูมีความรู้เรื่องผู้เรียนหลักสูตร เทคนิควิธีสอน เนื้อหาสื่อ และ แหล่งการเรียนรู้ ซึ่งส่งผลต่อการจัดการเรียนการสอนอย่างมีประสิทธิภาพรวมทั้งเพื่อสร้างความรู้ที่เป็น ประโยชน์ต่อการพัฒนาความรู้ความสามารถในวิชาชีพของสมาชิกในชุมชนและคุณภาพผู้เรียนโดยมุ่งเน้น เรียนรู้ร่วมกันของทุกฝ่าย

สรุปได้ว่าการดำเนินงานพัฒนาคุณภาพครูผู้เรียน และการจัดการเรียนการสอนตามแนวทางของ ชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพ เป็นการทำงานร่วมกันของกลุ่มครู และผู้เกี่ยวข้องโดยมีเป้าหมายหลักที่ พัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียนผ่านการร่วมกันกำหนดเป้าหมาย พันธกิจ แนวทางการดำเนินงานและ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ร่วมกันอย่างต่อเนื่อง บนพื้นฐานของการมีค่านิยมร่วมและการทำงานแบบร่วมมือรวมพลัง

อย่างไรก็ตาม ด้วยการสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพในแต่ละสถานศึกษามีได้มีขั้นตอน แนวทางหรือสูตรสำเร็จตายตัว แต่ละสถานศึกษาต้องพิจารณาบริบทและทรัพยากรต้นทุนของตนเพื่อเลือกให้ ใช้เป็นแนวทางที่เหมาะสมที่สุดด้วยตนเอง แนวทางหนึ่งที่ได้รับการยอมรับเป็นอย่างสูงตลอดระยะเวลาหลาย ปีที่ผ่านมา ทั้งจากนักวิชาการด้านการพัฒนาวิชาชีพครู ผู้บริหารและครูในสถานศึกษาทั้งในระดับชาติและ นานาชาติว่าเป็นแนวทางที่มีประสิทธิภาพยิ่งในการยกระดับคุณภาพทั้งการเรียนรู้ของผู้เรียนสภาพการจัดการ เรียนการสอนและสมรรถภาพการจัดการเรียนการสอนของครูรวมถึงเป็นแนวทางที่ช่วยสร้างชุมชนแห่งการ เรียนรู้เชิงวิชาชีพได้อย่างเป็นรูปธรรม แนวทางดังกล่าวก็คือการศึกษาชั้นเรียนซึ่งเป็นนวัตกรรมที่เป็นอีกหนึ่ง วิธีที่จะช่วยในการพัฒนาวิชาชีพครูเพราะเป็นแนวทางที่จะช่วยให้ครูได้ปรับปรุงการสอนด้วยตัวของครูเอง (teacher-led instruction improvement)และเป็นการผลักดันให้ครูเกิดความรู้สึกที่จะพัฒนาวิชาชีพครู ภายใต้กระบวนการปรับปรุงการสอนด้วยตัวของครูเองอยู่ตลอดเวลา โดยไม่ต้องรอให้มีผู้เชี่ยวชาญจาก ภายนอกมาดูแล เพราะจุดประสงค์หลักหรือจุดเน้นที่จะทำให้เกิดผลคือนักเรียน ดังนั้นการนำแนวทางนี้มาใช้ ในการสอนของครูไม่ว่าจะเป็นด้านเนื้อหา วิธีการสอน สื่อการสอน ที่นำมาใช้จะเกิดผลต่อการเรียนรู้ของ นักเรียนมาก (นภาพร วรเนตรสุตาทิพย์, 2554) จากการที่นวัตกรรมการศึกษาชั้นเรียน ได้รับการยอมรับใน ประเทศต่าง ๆ ว่ามีคุณค่าต่อครู สามารถเปลี่ยนแปลงครูและนักเรียนได้ นวัตกรรมการศึกษาชั้นเรียนจึงน่าจะ ได้รับการพิจารณาว่าเหมาะสมกับประเทศไทยอย่างยิ่งในภาวะที่ประเทศไทยในปัจจุบันต้องการให้ครูได้ปฏิรูป

การสอนตนเอง เพื่อจะได้ส่งผลต่อการปฏิรูปการเรียนรู้ของนักเรียน และใช้ในการพัฒนาวิชาชีพครูในประเทศไทย อันจะช่วยให้เกิดผลดีต่อการปฏิรูปครูเป็นอย่างยิ่ง (ไมตรี อินทร์ประสิทธิ์, 2552)

ความหมายของการศึกษาชั้นเรียน คำว่าการศึกษาชั้นเรียนเป็นคำที่คิดขึ้นมาเพื่อใช้แทนคำภาษาอังกฤษว่า Lesson Study โดยคำนี้เป็นคำที่ใช้แทนคำว่า Jugyokenkyu ในภาษาญี่ปุ่นอีกทีหนึ่ง คำว่า Jugyokenkyu ประกอบด้วยคำ 2 คำ คือ Jugyo ซึ่งหมายถึง ชั้นเรียน กับ kenkyu ซึ่งหมายถึงการศึกษา (study) หรือการทำวิจัย (research) Yoshida (2004 อ้างถึงใน นฤมล อินทร์ประสิทธิ์, 2552) การศึกษาชั้นเรียน จึงมีความหมายตามตัวอักษรว่า การศึกษาหรือวิจัยห้องเรียน แต่ความหมายตามวัฒนธรรมของชาวญี่ปุ่นที่แท้จริงนั้น เมื่อครูญี่ปุ่นต้องการสอนนักเรียนด้วยนวัตกรรมการศึกษาชั้นเรียน สิ่งที่ครูทำก็คือ เขาจะเข้าร่วมในกระบวนการที่สร้างไว้อย่างดี ซึ่งประกอบด้วยกรอบการอภิปรายเกี่ยวกับแผนการสอน (lessons) ที่พวกเขาวางแผนและสังเกตการสอนร่วมกัน แผนการสอนดังกล่าวนี้เรียกว่า kenkyujugyo ซึ่งเป็นคำที่กลับกันกับคำว่า jugyokenkyu และแปลตามตัวว่า ศึกษา หรือ วิจัย บทเรียน หรือกล่าวให้เฉพาะเจาะจงลงไป บทเรียนในความหมายของญี่ปุ่นมีความหมายเฉพาะลงไปว่า เป็นสิ่งที่คนใดคนหนึ่งศึกษา การศึกษาบทเรียนหรือการศึกษาชั้นเรียน คือการ “ศึกษา” ด้วยการดำเนินตามขั้นตอนในการพยายามเพื่อบรรลุจุดมุ่งหมายของการวิจัยที่ครูทุกคนเลือกว่าจะทำงานร่วมกัน (เช่น การทำความเข้าใจว่าจะทำอย่างไรจึงจะส่งเสริมนักเรียนให้เป็นผู้เรียนที่สามารถเรียนรู้อย่างเป็นอิสระ) (Woranetsudathip and Yuenyong, 2015)

ถึงแม้ว่า การศึกษาชั้นเรียน จะแพร่หลายไม่นาน แต่การให้ความหมายการศึกษาชั้นเรียนของนักวิชาการปัจจุบันยังแตกต่างกันไป แล้วแต่ละคน Yoshida (2002 อ้างถึงใน นฤมล อินทร์ประสิทธิ์, 2552) กล่าวว่า การศึกษาชั้นเรียนคือรูปแบบหลักในการพัฒนาวิชาชีพครูที่ถูกเลือกโดยครูญี่ปุ่น

Yoshida (2004 อ้างถึงใน นฤมล อินทร์ประสิทธิ์, 2552) ได้กล่าวถึงความหมายของการศึกษาชั้นเรียนไว้ว่า หมายถึง แนวทางการพัฒนาวิชาชีพที่นิยมในญี่ปุ่น เป็นแนวทางที่ครูทำงานแบบร่วมมือกันเพื่อศึกษาเนื้อหาการสอนที่จะทำให้เกิดความเข้าใจของนักเรียนในอันที่จะปรับปรุงการสอนและการเรียนคณิตศาสตร์ในชั้นเรียน

Sotirhos (2005 อ้างถึงใน นฤมล อินทร์ประสิทธิ์, 2552) กล่าวว่า การศึกษาชั้นเรียนคือ วิธีการหนึ่งในการพัฒนาวิชาชีพซึ่งมีฐานอยู่บนความพยายามที่จะปรับปรุงโรงเรียนจากภายในจากที่กามาจะเห็นได้ว่าถึงแม้ว่านักวิชาการแต่ละท่านจะได้ให้ความหมายของการศึกษาชั้นเรียนแตกต่างกัน แต่อย่างไรก็ตามทุกความหมายก็จะกล่าวถึง การศึกษาชั้นเรียนในลักษณะดังต่อไปนี้ เป็นแนวทาง (Approach) หรือวิธีการ (Method) หนึ่งในการพัฒนาวิชาชีพครูหรือการเรียนรู้ทางวิชาชีพซึ่งกำเนิดขึ้นในประเทศญี่ปุ่นเป็นแนวทางที่ก่อให้เกิดประโยชน์ทางด้านการศึกษาและก่อให้เกิดความสำเร็จในแง่ของตัวครูและนักเรียน

การศึกษาชั้นเรียน มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาครูเหตุผลที่การศึกษาชั้นเรียน ได้รับความนิยมมีเหตุผลหลายประการ(ไมตรี อินทร์ประสิทธิ์, 2552) คือ

1. ทำให้เกิดความเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิดทางการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับแนวปฏิบัติในการสอน
2. ปรับเปลี่ยนความคิดและวิธีการสอน และการเรียนรู้
3. เรียนรู้ที่จะพัฒนาการปฏิบัติการสอนของครูจากการสะท้อนผลของนักเรียน
4. ได้รับการสนับสนุนและการช่วยเหลือจากเพื่อนครู

ลักษณะต่อไปนี้ของการศึกษาชั้นเรียน ทำให้การศึกษาชั้นเรียน แตกต่างจาก การพัฒนาครูทั่วไป (ไมตรี อินทร์ประสิทธิ์, 2552) คือ

1. การศึกษาชั้นเรียนเปิดโอกาสให้ครูได้มองเห็นการสอนและการเรียนรู้ในชั้นเรียนอย่างเป็นรูปธรรม ครูร่วมกันอภิปรายเกี่ยวกับการวางแผนการสอน การทำแผนการสอนไปใช้การสังเกตการสอน และสะท้อนความคิดเกี่ยวกับแนวปฏิบัติในชั้นเรียน การที่ได้สังเกตการสอนจริงในชั้นเรียนทำให้ครูได้เข้าใจและเห็นภาพว่าการสอนที่ดีนั้นเป็นอย่างไร ซึ่งจะช่วยให้นักเรียนเข้าใจในสิ่งที่ตนกำลังเรียนได้ดียิ่งขึ้น
2. นักเรียนเป็นหัวใจสำคัญของโปรแกรมพัฒนาครูซึ่งเป็นการเปิดโอกาสให้ ครูได้ศึกษาวิเคราะห์การกระบวนกรเรียนรู้ และความเข้าใจของนักเรียนผ่านทางการสังเกตการสอนและการอภิปรายเกี่ยวกับแนวปฏิบัติในการสอน
3. การศึกษาชั้นเรียนทำให้ครูมีบทบาทสำคัญในการก่อให้เกิดการเปลี่ยนพฤติกรรมในการสอนและการพัฒนาหลักสูตร

หลักการของการศึกษาชั้นเรียน (Lesson Study)

การศึกษาชั้นเรียน (Lesson Study) ตามแนวคิด ไมตรี อินทร์ประสิทธิ์ (2559) เป็นแนวทางหลักในการพัฒนาวิชาชีพครูคณิตศาสตร์ของไทย ประกอบไปด้วย 3 ขั้นตอนที่สำคัญ คือ

- ขั้นที่ 1 การสร้างแผนการจัดการเรียนรู้ร่วมกันของ นักวิจัย ผู้ช่วยวิจัย และครู
- ขั้นที่ 2 การสังเกตการสอนร่วมกัน
- ขั้นที่ 3 การสะท้อนผลบทเรียนหลังการสอนร่วมกัน

ภายใต้ขั้นตอนของการศึกษาชั้นเรียนดังกล่าวข้างต้น วิธีการแบบเปิดถูกนำเข้ามาในฐานะที่เป็นวิธีการสอนที่เน้นกระบวนการแก้ปัญหา

จากกระบวนการพัฒนาบทเรียนร่วมกันที่นำ เสนอข้างต้นนี้จะเห็นได้ว่า เพียง 3 ขั้นตอนที่มีลักษณะการดำเนินงานเป็นวงจร ก็เพียงพอต่อการสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพให้ประสบความสำเร็จอย่างน่าภูมิใจยิ่งแล้ว โดยกลุ่มพัฒนาบทเรียนร่วมกัน พึงระลึกไว้เสมอว่า “ในการวางแผน มีการกำหนด เป้าหมายจาก สภาพปัญหาของผู้เรียนที่เกิดขึ้น จริงในชั้นเรียน โดยมุ่งเน้นเป้าหมายในด้านผล การเรียนรู้ของผู้เรียนมากกว่ากำหนดเป้าหมาย ตามความสนใจของครู ส่วนขั้นตอนการสอนและ สังเกตถือได้ว่าเป็นหัวใจสำคัญของ

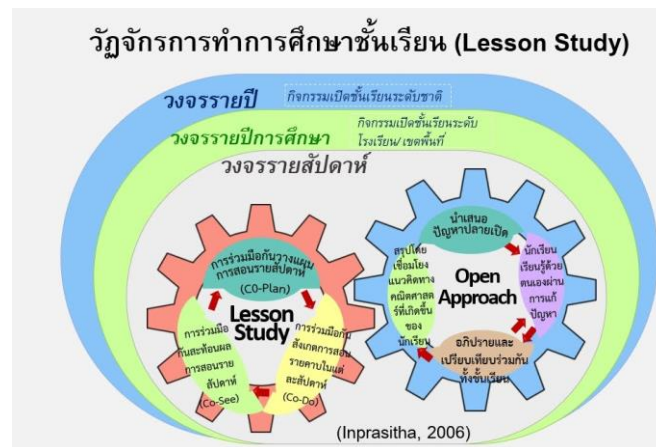
การดำเนินงาน ตามกระบวนการพัฒนาบทเรียนร่วมกัน มุ่งเน้นการเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนและครูผู้เรียน เพื่อให้ได้องค์ความรู้ในการพัฒนาการจัดการเรียนการสอน และเพื่อให้ได้ข้อมูลที่จะใช้ในการอภิปรายสะท้อนความคิดถึงแนวทางการสอนที่ดีกว่าเดิม มิใช่เพื่อประเมินการสอนของครู สำหรับชั้นสะท้อนผลนั้น ควรอภิปรายสะท้อนความคิดว่ากลุ่มได้เรียนรู้อะไร จากการดำเนินงานในชั้นเรียนบ้าง ปรับปรุงแก้ไขบทเรียนตามข้อสรุปที่ได้จากการอภิปราย สรุป ข้อเรียนรู้ และนำเสนอผลการเรียนรู้ที่ได้สู่บุคคลต่าง ๆ อาจดำเนินการโดยการเปิดชั้นเรียน (open class)

การสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้วิชาชีพ (Professional Learning Community: PLC) จากการศึกษาชั้นเรียน (Lesson Study)

การพัฒนาวิชาชีพครู (Teaching Profession) ในประเทศญี่ปุ่นได้รับการพัฒนามากกว่า 140 ปี ซึ่งปัจจุบันมีความเข้าใจว่าเป็นการสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้วิชาชีพ (Professional Learning Community: PLC) จากการศึกษาชั้นเรียน (Lesson Study) โดยมีจุดเน้นสำคัญดังต่อไปนี้

1. เป้าหมายหลักของการพัฒนาอยู่ที่พัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียนใน “ชั้นเรียน”
2. พื้นที่ในการพัฒนาใช้ “ห้องเรียนจริง” (Live Classroom)
3. เป้าหมายรองของการพัฒนาอยู่ที่การเรียนรู้ร่วมกันของครู (Teacher Learning) เพื่อจะเข้าใจนักเรียน
4. เน้นการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง โดยใช้โรงเรียนเป็นฐานของการพัฒนา (Isoda, 2006 Shimizu, 2006; Inprasitha, 2016)

นอกจากประเทศญี่ปุ่น ยังมีนักการศึกษาในประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก รวมถึงการศึกษาวิจัยหลายเรื่องในประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ก็ได้ การนำแนวทางหลักของการพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้วิชาชีพครูใช้การศึกษาชั้นเรียน (Lesson Study) ไปปฏิบัติ เช่น รายงานวิจัยเกี่ยวกับการศึกษาชั้นเรียนในวิชาคณิตศาสตร์ (Kim et.al., 2019; Woranetsudathip and Yuenyong, 2015; Woranetsudathip et.al., 2021) ในวิชาวิทยาศาสตร์ (Phaikhumnarn and Yuenyong, 2018) โดยการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการศึกษาชั้นเรียนดังกล่าวนี้ ก็จะมีรายงานผลวิจัยที่ได้จากการเรียนรู้ในการศึกษาชั้นเรียน และการเปิดชั้นเรียนเพื่อให้มีแลกเปลี่ยนแบ่งปันองค์ความรู้ใหม่ในการจัดการเรียนรู้ได้จากการปฏิบัติร่วมกัน โดยมีการเปิดชั้นเรียน เป็นหนึ่งส่วนสำคัญในวัฏจักรการทำการศึกษาชั้นเรียน เพื่อให้มีการสะท้อนคิดเพื่อการพัฒนาอย่างต่อเนื่องเป็นวงจรรายสัปดาห์ วงจรรายปีการศึกษา วงจรรายปี ดังในภาพที่ 1 จนส่งผลให้เกิดสังคมแห่งการเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่อง

ภาพที่ 1 การเปิดชั้นเรียนและวัฏจักรการศึกษาชั้นเรียน (Inprasitha, 2006)

สำหรับประเทศไทยการสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้วิชาชีพ (Professional Learning Community: PLC) จากการศึกษาชั้นเรียน (Lesson Study) มีตัวอย่างที่โดดเด่น และสร้างผลกระทบในการพัฒนาวิชาชีพครูเป็นอย่างมากในช่วงปี พ.ศ. 2547 เป็นต้นมา คือ การพัฒนาวิชาชีพครูคณิตศาสตร์ของไทย ด้วยการศึกษาชั้นเรียน (Lesson Study) ที่ท่าน รศ.ดร.ไมตรี อินทร์ประสิทธิ์ ได้ขับเคลื่อนอย่างต่อเนื่องยาวนาน ดังวัฏจักรการศึกษาชั้นเรียนในภาพที่ 1

การศึกษาชั้นเรียนซึ่งเป็นแนวทางหลักในการพัฒนาวิชาชีพครูคณิตศาสตร์ของไทย ประกอบไปด้วย 3 ขั้นตอนที่สำคัญ (ไมตรี อินทร์ประสิทธิ์, 2559) ที่ใช้ในการเปิดชั้นเรียน (open class) คือ

ขั้นที่ 1 สร้างแผนการจัดการเรียนรู้ร่วมกัน นักวิจัย ผู้ช่วยวิจัย และครูที่เข้าร่วมกันสร้างแผนการจัดการเรียนรู้ โดยใช้คำสั่งง่าย ๆ ประมาณ 2- 3 คำสั่ง ในขั้นตอนนี้ผู้เข้าร่วมการสร้างแผนทุกคนต้องช่วยกันออกแบบสื่อหรืออุปกรณ์ เพื่อให้เนื้อหาสาระที่ต้องการสอนกลายเป็นเชิงการทดลองปฏิบัติ

ภาพที่ 2 การสร้างแผนการจัดการเรียนรู้ร่วมกัน

ขั้นที่ 2 การสังเกตการสอนร่วมกัน ในขั้นนี้ครูคนหนึ่งจากทีมที่ร่วมกันสร้างแผน จะเป็นคนนำแผนการจัดการเรียนรู้ไปใช้จริงในชั้นเรียน ครูเริ่มต้นการสอนจากแผนการจัดการเรียนรู้ตามนวัตกรรมต่าง ๆ เช่น วิธีการแบบเปิด (Open Approach) การสอนแบบบูรณาการ การสอนแบบโครงงาน การสอนแบบวิจัยเป็นฐาน การสอนแบบปัญหาเป็นฐาน และอื่น ๆ โดยการนำเสนอสถานการณ์ปัญหาค้นคว้าให้นักเรียนเป็นรายบุคคล หรือเป็นกลุ่มสำรวจ หรือสืบเสาะเกี่ยวกับสถานการณ์ปัญหาดังกล่าวรวมทั้งการอภิปรายในกลุ่ม จากนั้นจึงให้มีการอภิปรายทั้งชั้น ส่วนครูคนอื่นและผู้ช่วยนักวิจัยทำหน้าที่สังเกตการสอนในชั้นเรียนโดยเป้าหมายของการสังเกต คือการสังเกตกระบวนการคิดของนักเรียน โดยไม่เน้นการพิจารณาความสามารถในการสอนของครูในการจัดการชั้นเรียน

ภาพที่ 3 สังเกตการสอนร่วมกัน

ขั้นที่ 3 การสะท้อนผลบทเรียนหลังการสอนร่วมกัน ขั้นตอนนี้ถือเป็นขั้นตอนที่สำคัญมากต่อการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างคนที่เกี่ยวข้องไม่ว่าจะเป็นครูผู้สอน ผู้ร่วมวิจัยและผู้วางแผนการจัดการเรียนการสอน การร่วมกันสะท้อนผลเพื่อปรับปรุงบทเรียนที่ถูกนำเสนอผ่านแผนการจัดการเรียนรู้ ทำให้ทุกฝ่ายได้มีโอกาสทำความเข้าใจกระบวนการเรียนรู้ของนักเรียน รวมทั้งแนวคิดต่าง ๆ ที่นักเรียนตอบสนองต่อสถานการณ์ปัญหาที่กำหนดขึ้น คำถามที่เราใช้ในการสะท้อนผล คือ

1. บรรลุตามจุดประสงค์การเรียนรู้หรือไม่
2. กิจกรรมที่ดำเนินการเป็นอย่างไร
3. แนวคิดของนักเรียน เป็นอย่างไร
4. มีข้อใดที่ต้องปรับปรุงในแผนการจัดการเรียนรู้ในครั้งต่อไป ทั้งครูผู้สอน สื่อ และแผนการจัดการเรียนรู้

ซึ่งในการสะท้อนผลการจัดการเรียนรู้จะมีผู้สะท้อนผลซึ่งจะมีผู้ดำเนินการในการสะท้อนผล ดังนี้

1. ครูผู้สอน ใช้เวลาในการสะท้อนผล 5 นาที
2. ผู้สังเกตการจัดการเรียนรู้ คนละ 3 นาที
3. ผู้เชี่ยวชาญ ใช้เวลาสะท้อนผล 5-10 นาที

ภาพที่ 4 การสะท้อนผลบทเรียนหลังการสอนร่วมกัน

การเปิดชั้นเรียน (Open Class) ไม่ใช่การโชว์ชั้นเรียนที่ดีที่สุดแต่เป็นพื้นที่ในการนำชั้นเรียนมาเรียนรู้ร่วมกัน(ไมตรี อินทร์ประสิทธิ์,2562) ความสำเร็จของนวัตกรรมการศึกษาชั้นเรียนคือ การที่นวัตกรรมทำหน้าที่ในโรงเรียนได้จนก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นกับครูและนักเรียน การที่องค์กรใดก็ตาม ที่นำนวัตกรรมการศึกษาชั้นเรียนเข้าไปใช้จึงจำเป็นต้องคำนึงปัจจัยต่าง ๆ เหล่านี้ได้แก่การสนับสนุน จากหน่วยงานบังคับบัญชาของโรงเรียน การสนับสนุนของผู้บริหาร โรงเรียน ความร่วมมือกับผู้เชี่ยวชาญภายนอก ความตระหนักถึงการเปลี่ยนแปลงของนักเรียนและของตัวครูเอง ความมั่นใจว่าการศึกษาชั้นเรียนเป็นโอกาสของการพัฒนาวิชาชีพ ประสบการณ์ในการทำงานร่วมกันของครู (นฤมล อินทร์ประสิทธิ์, 2552)

บทสรุป

การสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้วิชาชีพ (Professional Learning Community: PLC) จากการศึกษาชั้นเรียน (Lesson Study) เป็นการพัฒนาวิชาชีพ ที่ต้องสร้างความเข้าใจและการดำเนินงานให้เหมาะสมสอดคล้องกับการทำงาน ในการร่วมใจ ร่วมพลัง ร่วมเรียนรู้ ร่วมกันของครู ผู้บริหารสถานศึกษาศึกษานิเทศก์ และนักการศึกษา เพื่อให้เกิดความสำเร็จโดยการนำการศึกษาชั้นเรียน (Lesson Study) มาพัฒนาวิชาชีพเปลี่ยนแปลงคุณภาพตนเอง สู่คุณภาพการจัดการเรียนรู้ที่เน้นความสำเร็จหรือประสิทธิผลของผู้เรียนเป็นสำคัญและความสุขของการทำงานร่วมกันของสมาชิก ดังนั้น การศึกษาชั้นเรียนจึงเป็นวิธีหนึ่งที่ทำให้เกิดสังคมแห่งการเรียนรู้วิชาชีพที่ดีได้

เอกสารอ้างอิง

- กรณ์พล วิวรรณมงคล (2561). รูปแบบการพัฒนาครูโดยใช้กระบวนการชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ เพื่อส่งเสริมความสามารถจัดการเรียนรู้ตามแนวสะเต็มศึกษาในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน Veridian E-Journal, Silpakorn University ฉบับภาษาไทย สาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ, หน้า 11(3)
- นฤมล อินทร์ประสิทธิ์.(2552). การศึกษาชั้นเรียน (Lesson Study): นวัตกรรมเพื่อพัฒนาครูและนักเรียน. วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิตบัณฑิต, มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- นภาพร วรเนตรสุตาทิพย์.(2554) .การศึกษาชั้นเรียน (Lesson study): แนวคิดใหม่ในการพัฒนาวิชาชีพครู Lesson Study: A New Concept for Teacher Professional Development.วารสาร วิจัย มข : ปีที่ 1 ฉบับที่ 2 : กรกฎาคม-กันยายน 2554 หน้า 86-99 KKU Research Journal : Vol.1 No.2 July-September 2011, pp. 86-99
- ไมตรี อินทร์ประสิทธิ์ (2552).เอกสารโครงการพัฒนาวิชาชีพครูคณิตศาสตร์ด้วยนวัตกรรมการศึกษาชั้นเรียน และวิธีการแบบเปิด. โรงแรมโฆษะ จังหวัดขอนแก่น.
- ไมตรี อินทร์ประสิทธิ์.(2559).เอกสารประกอบการอบรมเชิงปฏิบัติการและกิจกรรมเปิดชั้นเรียนระดับชาติ ครั้งที่ 10 ในโครงการพัฒนาการคิดขั้นสูงทางคณิตศาสตร์ของนักเรียน ในเขตพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น .จังหวัดขอนแก่น. หน้า 17-36.
- ราชบัณฑิตยสภา. (2558). พจนานุกรม ศัพท์ศึกษาศาสตร์ร่วมสมัย ฉบับราชบัณฑิตยสภา. กรุงเทพฯ : สำนักงานราชบัณฑิตยสภา.
- เรวณี ชัยเขาวรัตน์ .(2558). ชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ(Professional Learning Community : PLC) 9 วิธีสร้างครูสู่ศิษย์ เอกสารประมวลแนวคิดและแนวทางพัฒนาวิชาชีพครูสำหรับคณะทำงานโครงการพัฒนาระบบกลไกและแนวทางการหนุนเสริมชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพเพื่อพัฒนาผู้เรียน,1-10.
- วิจารณ์ พานิช. (2554). วิธีสร้างการเรียนรู้เพื่อศิษย์ในศตวรรษที่ 21. กรุงเทพฯ: ตลาดพลับลิเคชั่นจำกัด.
- แสงรุณีย์ มีพร. (2563). ชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ :เส้นทางสู่การพัฒนาวิชาชีพครู. วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, หน้า 14(12),
- แสงสุรีย์ ดวงคำน้อย. (2561). การเรียนเชิงรุก : กิจกรรมท้าทายผู้เรียนในยุคการศึกษา 4.0. วารสารวิชาการและวิจัย มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ, 8(3), 61-71.
- DuFour, R. (2007). Professional learning communities: A bandwagon, an idea worth considering, or our best hope for high levels of learning?. Middle School Journal (J1), 39(1): 4-8.Hord, S. M., Roussin, L. and Sommers, W.A. (2009). Guiding professional learning communities: Inspiration, challenge, surprise, and meaning. Corwin Press.
- Isoda, M., et al. (2006). Japanese Lesson Study in Mathematics: Its Impact, Diversity and potential for Educational improvement. World Scientific Publishing Co.Pte.Ltd.

- Inprasitha, M.. (2006). Open-ended Approach and Teacher Education. *Tsukuba Journal of Educational Study in Mathematics*, 25, 169-177.
- Kim, V., Douch, M., Thy, S., Yuenyong, C., and Thinwiangthong, S. (2019). Challenges of implementing Lesson Study in Cambodia: Mathematics and Science Teaching by using Lesson Study at Happy Chandara School. *Journal of Physics: Conference Series*, 1340 (1), 012071
- Phaikhumnam, W. and Yuenyong, C. (2018). Improving the primary school science learning unit about force and motion through lesson study. *AIP Conference Proceedings*. 1923, 030037-1 – 030037-5.
- Shimizu, S. (2006). *Professional Development through Lesson Study: A Japanese Case. Paper presented at APEC International Symposium on Innovation and Good Practice for Teaching and Learning Mathematics through lesson Study*. Khon Kaen Session.
- Sotirhos, S. K. (2005). *Lesson Study in U.S. context: A case of professional community building*. (Ed.D. Dissertation). New York: New York University.
- Thana, A., Kulpatsorn, S., and Yuenyong, C. (2018). Building up STEM education professional learning community in school setting: Case of Khon Kaen Wittayayon School. *AIP Conference Proceedings*. 1923, 030067-1 – 030067-6
- Woranetsudathip, N. and Yuenyong, C. (2015). Enhancing grade 1 Thai students' learning about mathematical ideas on addition through lesson study and open approach. *Mediterranean Journal of Social Sciences*, 6(2S1), 28-33.
- Woranetsudathip, N., Yuenyong, C., and Nguyen, T.T. (2021). The innovative lesson study for enhancing students' mathematical ideas about addition and subtraction through open approach. *Journal of Physics: Conference Series*, 1835 (1), 012061
- Yoshida, M. (2004). *An overview of Lesson Study. In Building our understanding of lesson study (pp.1-12)*. Philadelphia: Research for better schools Inc.